

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Pedagogik, kommunikation och lärande

Den verbala makten

Förskolan som arena för barns maktutövande

Sara Lindblom & Carolina Ranttila

LAU990 BL Tvärvetenskaplig kurs
och examensarbete i Lärarutbildningen

Handledare: Anette Hellman
Examinator: Torgeir Alvestad
Rapportnummer: VT 11-2920-29

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Den verbala makten - *Förskolan som arena för barns maktutövande*

Författare: Sara Lindblom & Carolina Ranttila

Termin och år: VT- 2011

Kursansvarig institution: Institutionen för Pedagogik, kommunikation och lärande

Handledare: Anette Hellman

Examinator: Torgeir Alvestad

Rapportnummer: VT 11-2920-29

Nyckelord: Språk, makt, förhandlingar, roller

Syfte

Vår intention med arbetet var att få en ökad förståelse om hur den verbala makten ter sig och vilka konsekvenser det ger när det talade språket varken behärskas eller används i kontexten. Vår hypotes om makthierarkin i förskolan handlade om att makten tillfaller den som behärskar språket, och detta ville vi därför undersöka närmare. Studiens övergripande syfte var med andra ord att undersöka hur barns maktrelationer ser ut i förskolan. I fokus för studien var de maktstrategier och statusroller som förekommer sinsemellan i barngruppen.

Metod

Vi har använt oss av en kvantitativ metod, vilket innebär att vi ville undersöka hur verkligheten ser ut. Observationer är gjorda på en 3-5-års avdelning belägen i ett mångkulturellt område i en förort. Vi förde fältanteckningar under den fria leken för att titta på hur makthierarkier påverkas av olika strategier.

Material & Resultat

Materialet analyseras med hjälp av litteratur som kan relateras till vårt arbete samt förskolans styrdokument. Tanken var att knyta in teorin till praktiken och praktiken till teorin för att få en teoretisk grund för våra hypoteser om språk och makt. Studiens viktigaste resultat är de nio förhandlingsstrategier som framkommit ur observationerna. Det bärande resultatet utifrån dessa strategier visar att både verbalt språk och hög ålder ligger överst när det gäller makthierarkin i förskolan. Om dessa två strategier används tillsammans så utgör de med andra ord toppläge i barns förhandlingar.

Betydelse för läraryrket

Vi vill genom vår studie lyfta upp det språkliga maktutövandet till en ny nivå. Det existerar och utövas av barnen i deras vardag när de förhandlar om roller, inkluderar och exkluderar andra ur gemenskapen. Med denna studie hoppas vi kunna öppna upp medvetenheten hos pedagogerna och tillge ett reflekterande förhållningssätt som pedagoger kan använda sig av som verktyg parallellt med sina kunskaper i sina observationer och diskussioner.

Innehåll

INLEDNING	3
LITTERATURGENOMGÅNG OCH TIDIGARE FORSKNING.....	4
SOCIAL INTERAKTION I FÖRSKOLAN.....	4
<i>Barn som sociala aktörer</i>	4
BARNNS IDENTITETSSKAPANDE.....	5
<i>Jag och Vi</i>	5
LEK OCH LÄRANDE.....	5
<i>Förhandlingar och strategier</i>	6
SAMMANFATTNING	7
SYFTE.....	8
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	8
FÖRSKOLANS STYRDOKUMENT.....	8
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER OCH BEGREPP	9
TEORIER OM MAKT.....	9
SPRÅKETS BETYDELSE	10
POSITIONSBEGREPPET	10
SAMMANFATTNING	11
METOD	11
URVAL	11
ETISKA ASPEKTER	12
GENOMFÖRANDE	13
MÖJLIGHETER OCH BEGRÄNSNINGAR.....	13
ANALYSVERKTYG	14
KVANTITATIV METOD	14
VALIDITET	14
RELIABILITET	15
METOD DISKUSSION	15
SAMMANFATTNING	16
RESULTAT UTIFRÅN OBSERVATIONER	16
MAKT GENOM HUMOR.....	16
MAKT GENOM HANDLING.....	17
ATT SPELA FARLIG	18
TYST REGELVERK.....	19
DEN VERBALA FÖRMÅGAN.....	19
TYST MAKT	20
”RÄTT” ÅLDER GER INTRÅDE I LEKEN	21
RESULTATSAMMANFATTNING.....	21
SLUTDISKUSSION.....	22
DEN VERBALA MAKTEN	24
PEDAGOGISKA KONSEKVENSER.....	25
FORTSATT FORSKNING	25
SLUTORD.....	25
REFERENSER.....	27
Bilaga A: Brev till föräldrar	
Bilaga B: Observationsformulär	

Inledning

Denna studie handlar om maktförhandlingar i förskolan. Undersökningen fokuseras på samspel mellan barn i deras kamratrelationer. Vem besitter makten och varför? Vi har valt att lägga vår studie i en mångkulturell förskola där vi tror att resultatet kan ge oss synliga svar på hur statusrollerna blir fördelade i olika sammanhang. Detta innebär att frågor som rör både språk och makt blivit relevanta i studien.

Inspiration till detta ämne har vi fått genom vårt eget arbete i förskolan i ett område där vi möter många olika kulturer och språk dagligen. Genom att barnen vi arbetar med har olika bakgrunder och förutsättningar så ser vi att deras kommunikationshandlingar mellan varandra har stor betydelse för hur samspelet dem emellan utvecklas. Som pedagoger i förskolan så har vi därför ett viktigt ansvar gentemot barnen, vi måste bland annat följa de riktlinjer och strävansmål som nämns i Läroplan för förskolan (Lpfö98, 2006). Ansvaret syftar exempelvis på en strävan om att barnen *utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter* (s.9).

Med Lpfö98 som ledstjärna i vårt arbete i förskolan så finner vi därför det intressant att studera just maktförhandlingar i barngruppen närmare. Till vår hjälp så kommer vi bland annat använda oss av Michel Foucaults maktperspektiv (beskrivet av Elmeroth, 2008 och Nilsson, 2008) för att undersöka framställningen av hur förskolebarn positioneras i interaktion med varandra.

Med Läroplan för förskolan (Lpfö98, 2006) i ryggen så vet vi att förskolan är en social och kulturell mötesplats som ska stärka och stödja barns olika förmågor. I Lpfö98 så framhävs att förskolan ska stimulera barnen att ta initiativ och utveckla deras sociala och kommunikativa kompetens. Pedagoger i förskolan är med andra ord både viktiga förebilder och nödvändiga normbärare som lägger grunden för framtidens vuxna. Barnen ska även enligt Lpfö98 *få hjälp att känna tilltro till sin egen förmåga att tänka själva, att handla, röra sig och att lära sig dvs. bilda sig utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska* (s.6).

Vi vet sedan innan att maktspel sker både medvetet och omedvetet runt omkring oss, hela tiden, och vi är medvetna om att makt kan innebära olika för människor. Makt uttrycker sig även på olika sätt beroende på miljö, människor och sammanhang. Fokus för arbetet riktas som tidigare sagts även mot barns verbala förmåga och vilken dominans språket utgör i kommunikation med andra. Diskussioner om den verbala makten kommer därför att följa arbetet som en röd tråd ända till slutet.

Litteraturgenomgång och tidigare forskning

Vi kommer under detta avsnitt lyfta fram intressanta synvinklar och diverse litteratur som får ligga till grund för detta arbete. Det vi vill framhäva från tidigare forskning kommer att synliggöras genom tydliga rubriker som ger ledtrådar till dig som läsare när det gäller innehåll och val av fokus. Vår ambition är att ge denna uppsats en relevant bakgrund, genom att lägga fram de litterära hjälpmedel som är aktuella för att bredda vårt fokusområde som huvudsakligen handlar om språk och makt. Innehållet i detta avsnitt kommer att därmed att lyfta barns sociala interaktion, barns identitetsskapande, lek, förhandlingar och strategier mellan barn i förskolan.

Social interaktion i förskolan

Livet i förskolan innebär att dela leksaker, utrymme, upplevelser och de vuxnas uppmärksamhet med andra barn (Michélsen, 2005). Själva delandet kan ses som ett gemensamhetsskapande med andra barn men också som en social utmaning, som skapar möjlighet till, men också krav på, samspel mellan barnen. Michélsen (a.a.) menar vidare att de samspel där barnen får såväl positiva som negativa erfarenheter av olika slag också i sin tur innebär nya sociala utmaningar, som påverkar barnen på olika sätt.

Om vi fokuserar på kommunikationen, så sker denna med flera sinnen (Ladberg, 2000), och det är kommunikation och inte språk som är människans ursprungliga behov. Språk är ett överlägset medel för kommunikation, men inte det enda enligt Ladberg. Kommunikation kan ske i form av kroppskontakt, leenden, gester o.s.v. Författaren framhäver att kommunikation bygger på självförtroende. Att få gensvar gör att den lilla känner sig nöjd och tillfreds både med sig själv och med umgänget. Barnet får även en grundläggande tilltro till kommunikationens möjligheter genom det gensvar hon eller han får tillbaka. Ladberg (2000) hävdar att det gensvar man får tillbaka också innebär att man blir bekräftad som social varelse.

Att kommunicera kan även vara en mycket känslig social process (Dahlkwist, 1999). Ett enda förflutet ord eller en enda olämplig min kan, om det vill sig illa, förorsaka rejäla konflikter mellan människor. Dahlkwist tydliggör sina tankar genom att framhäva att vi med hjälp av våra ord och vårt kroppsspråk även skapar möjligheter till att antingen visa dominans eller underkastelse i samspel med andra.

Barn som sociala aktörer

Om vi går vidare med att diskutera om barn är aktiva i olika leksammanhang, så kan vi konstatera att detta även innebär att barn även är aktiva i att initiera kontakt med andra (Dencik mfl. 1988). Ett barns ålder och deras språkliga förutsättningar har betydelse för hur barnet förhåller sig och blir bemött i det sociala samspelet. Dencik mfl (a.a.) framhäver att när barn får tillgång till ett språk så att de kan förmedla tankar och föreställningar till varandra, så ändras även deras sätt att relatera sig till sin sociala omvärld. Författarna påpekar att när detta sker, så börjar även barnens samvaro med andra kunna innefatta många fler dimensioner än vad som tidigare varit möjligt.

Hela barndomen är en social konstruktion enligt Dahlberg mfl.(2006). Det lilla barnet framträder redan från början som en medkonstruktör av kunskap, kultur och egen identitet. Författarna menar att interaktion spelar en viktig roll i skapandet av dessa. Barnen fungerar

som sociala aktörer genom den kommunikation som sker mellan dem och det är genom denna kommunikation som barnen kan fastställa tillhörighet och deltagande. De kan lägga grunden för att inta olika perspektiv; de kan se egna erfarenheter i ljuset av andras; de kan diskutera, göra val och argumentera för dem, de kan även försvara dem och handskas med nya situationer (Dahlberg mfl, 2006).

Alvestad (2010) går på samma linje när han beskriver barn som aktiva sociala aktörer. Han väljer även att förstå barn som kreativa när de tolkar sin omgivning. När det handlar om kreativitet så kan vi även koppla vidare till Vygotskij (1995) som menar att alla barn är kreativa. Detta förklarar författaren är som ett led i allt skapandet, vilket ofta sker tillsammans med andra, i situationer fyllda av lek, kommunikation, fantasi och andra aktiviteter (se även: Kultti, 2009; Dahlberg m.fl. 2006; Michélsen, 2005. etc.).

Barns identitetsskapande

Dencik m.fl.(1988) vill uppmärksamma barns sociala interaktioner med varandra, som ett led i formandet av en egen identitet. De poängterar att sättet man blir bemött på får konsekvenser för hur ens identitet utvecklas. Med andra ord så formas barn som individer och samhällsmedborgare av de omständigheter de lever och växer upp i. Författarna menar vidare att barnen blir delaktiga i och bärare av den kultur, de värderingar och synsätt som präglar de miljöer de vistas i. Sättet barnet blir bemött på av andra skapar också den bild barnet får av sig självt (Dencik m.fl. 1988).

Vidare så kan vi konstatera att språket är en viktig del av vår jaguppfattning och av vår identitet (Naucmér m.fl.1988). Om vi lyfter fram vårt modersmål som en viktig källa för vår jaguppfattning så poängterar Naucmér m.fl.(1988) att just modersmålet är kopplat till de första djupa nära känslökontakterna och till våra primära sinnen, som lukt, smak och känsel. Författarna menar att dessa första upplevelser är viktiga grundstenar i uppbyggandet av en egen identitet.

Jag och Vi

Hjelmquist och Strömquist (1983) hänvisar till sociologen Georg Herbert Mead. Enligt Mead så växer jaguppfattningen fram genom att individen ”speglar sig” i andra individer som han eller hon interagerar med. Hjelmquist och Strömquist förklarar detta fenomen med att när en människa blir medveten om sig själv så utvecklas därmed ens identitetsupplevelse. Detta sker genom att man härmar de människor man samspelar med och hur de beter sig, samt att man lever upp till det sätt som andra verkar uppfatta en själv. Med detta synsätt blir den återkoppling barnet får från sin sociala omgivning av största betydelse (Hjelmquist & Strömquist, 1983).

Lek och lärande

En stor del av barns livsvärld i förskolan karaktäriseras av lek eller andra gemensamma aktiviteter (Johansson, 2007). I det gemensamma skapandet växer ett värde som barnen håller högt, nämligen rätten att dela världar med andra. Rätten att dela världar med andra skyddas och försvaras av barnen och har enligt Johansson, inflytande på deras förhållningssätt till varandra. Författaren menar vidare att budskapet som barn möter i förskolan är att det

kollektiva är viktigt, för det man gör, görs ofta tillsammans. Leken är, på liknande sätt som sakerna i förskolan, allas och ingens (Johansson, 2007).

Vi fortsätter med tankar från William Corsaro (beskrivet av Michélsen, 2005). Corsaro anser, enligt Michélsen, att de kollektiva processerna är viktiga att uppmärksamma i beskrivning av barnkulturen. Corsaro menar att processerna handlar om hur barn gemensamt förhandlar och kommer överens med varandra om hur leken ska gå till. Michélsen förtydligar Corsaros begrepp barnkultur och framhäver att det avser den typ av samspel där barnens själva gemensamt och utan vuxenhjälp skapar och kommer överens om innehållet och utformandet av sina lekar. Författaren menar vidare att barn visar stor kreativitet i de lekar de skapar.

Påhittigheten är uppenbar när Michélsen ger exempel på en leksituation där barnen gör om madrassen till en rutschkana. Rutschkanan är ett lekredskap som inbjuder till samvaro. Författaren berättar att när ett barn börjar åka kommer snart flera andra. Ofta uppstår då ett samspel, där barnen samordnar och anpassar sig efter varandra. Denna anpassning kan tolkas som ett uttryck för ett samförstånd om hur samspelen ska gå till, dvs. att samspeletsregler finns eller håller på att skapas mellan barnen (Michélsen, 2005).

Genom erfarenheter i leken börjar barn kunna hantera många grundläggande fysiska, sociala och intellektuella färdigheter och begrepp (Pramling, 1993). Men för att bli delaktig i lek krävs två oberoende men relaterande aspekter: social interaktion och vänskap. Barnet behöver det sociala samspelen för att kunna ta sig in i lek, leka och uttrycka sig. Att ta roller blir därför också centralt i leken (a.a.) och gemensamt för många samspeletsprocesser är att barnen samordnar och anpassar sig efter varandra (Michélsen, 2005).

Barns lek har vissa speciella regler som måste följas. Enligt Vygotskij (beskrivet av Imsen, 2006) så håller sig barnet alltid medvetet eller underförstått, till vissa ramar för leken eller de roller som ska spelas. Leken är med andra ord regelstyrd. Vygotskij understryker att leken är ett tillstånd där barnet för en stund skakar av sig verkligheten och tar tillfället i akt att pröva sina idéer och förverkliga sina önskningar i en annan låtsasvärld.

Förhandlingar och strategier

Enligt Karsten Hundeide (2003) så handlar kommunikation om rollfördelning och maktstrukturer, men som kan skilja sig beroende på sammanhang och närvarande personer. Han menar vidare att det finns vissa dolda koder för hur man uppträder, t.ex. hur man ska vara för att bli omtyckt och att man måste kunna dessa koder för inte bli utstött (a.a.).

Vi fortsätter detta resonemang med tankar från Hjelmquist och Strömqvist (1983). De påpekar att barnets medverkan i olika interaktioner gör att de så småningom lär sig att med interaktioner följer även vissa mönster. Barnen som deltar i genomförandet av en lek eller aktivitet har också olika funktioner eller roller, och barn lär sig även att olika personer kan turas om att ha en viss roll (Hjelmquist & Strömqvist, 1983).

Dencik m.fl.(1988) anser att språkförmågan kan vara en oslagbar social maktresurs bland barnen i förskolan. Författarna använder en liknelse om att ha tillgång till språket, innebär att ha ett fönster ut mot världen. Detta kan översättas med att utan språk blir man isolerad, men med språk som verktyg så har man oändliga möjligheter. En grupp kan förändras och rollerna i den förskjutras om en människa kommer till gruppen eller går ifrån den enligt Bruun (1981). Enligt Johansson (2007) så har barns delade världar en kollektiv innebörd i form av en

maktdimension, som blir synlig i förhållande till andra. Det handlar om en gemensam styrka som barn använder gentemot de barn som står utanför lekvärlden. Johansson påpekar att alla barn ska ha rätt till och möjlighet att leka. Samtidigt som de barn som skapar leken kräver rätt till sina världar har barn som befinner sig utanför leken anspråk på att komma in. Detta ställer krav på såväl pedagoger som barn. Samtidigt som det gäller att hjälpa barn bli delaktiga i lekvärldar med andra gäller också att hjälpa barn att visa respekt för varandras lekar (Johansson, 2007).

Sociologen Erving Goffman, har utvecklat en teori om hur socialt umgänge kan uppfattas som ett rollspel (beskrivet av Imsen, 2006). Goffman gör en liknelse med en teateruppsättning, och ser då barns rollspel på samma sätt. Detta innebär att makthavarna i sammanhanget fungerar som regissörer, och det således dessa som bestämmer vad de andra aktörerna ska göra (Imsen, 2006).

På liknande sätt så diskuterar Hundeide (2006) när han påpekar att vi följer underförstådda kulturella manus eller procedurer som vi utformar och specificerar beroende på situation och person. Hundeide menar att vi förhåller oss till olika personer och till olika situationer på olika sätt. Vi följer då enligt författaren ett såkallat ”kontraktkast” vilket menas ett manus för hur samtal och förhandlingar utvecklas.

Det finns många olika sociala kontrakt som mer eller mindre underförstått ingås mellan människor (Hundeide, 2006). Gemensamt för dem är att de omfattar en uppsättning ömsesidiga förväntningar och förpliktelser som kan variera i innehåll, var och när det gäller och till vem. I samband med kontrakt talar man ofta om förhandling. En förhandling är enligt Hundeide en ta-och-ge-process som slutar i ett kontrakt eller i en relation.

En person som har studerat barns förhandlingar är Torgeir Alvestad. Förhandlingar är enligt Alvestad (2010) ett viktigt inslag i den sociala strukturen mellan människor. Han förklarar vidare att förhandlingar kan ske genom gester, mimik, blickar samt verbalt och icke-verbalt språk. Alvestad poängterar att det är genom dessa förhandlingar och situationer som barnen erövrar nya erfarenheter och färdigheter till fortsatta förhandlingar. Författaren beskriver vidare att barns förhandlingar således blir betraktade som interaktion och samverkan med andra, Alvestad påpekar därmed att varje barn agerar som en aktiv spelare. När det gäller förhandlingar så bör det framhåvas att det även handlar om att förstå sociala och kulturella sammanhang (a.a.), att agera i enlighet med dessa, och därmed kunde accepteras för sina handlingar.

Genom sina förhandlingar med andra, så utvecklar barn sin förhandlingsteknik inom en viss kulturell och social ram (Alvestad, 2010). Författaren menar att de strategier som barn väljer kan vara avgörande för deras förhandlingar. Barns val av strategier i förhandlingarna kan enligt Alvestad ändras beroende på vad de förhandlar om. Vilken strategi som väljs är även beroende på barnets erfarenhet och insikt när det gäller förhandlingar (a.a.).

Sammanfattning

Vi har i detta avsnitt presenterat en genomgång om vad som sker i samspelet mellan barn. En grund från tidigare forskning när det gäller hur identiteten skapas och utvecklas, hur barn fungerar som sociala aktörer, lek, olika roller, förhandlingar samt strategier.

När vi nu har fått ett bredare perspektiv i ämnet så ska vi börja fokusera på det som arbetet egentligen handlar om, vilket är språk och makt. Fortsättningsvis så kommer du som läsare att få en djupare kunskap och förståelse och därmed upptäcka undersökningens centrala delar och få nytta av de resultat som redovisas och de diskussioner som förs. Nu till uppsatsens syfte och frågeställningar:

Syfte

Studiens övergripande syfte handlar om att undersöka hur barns maktrelationer ser ut i förskolan. I fokus för studien är de maktstrategier och statusroller som förekommer sinsemellan i barngruppen.

Frågeställningar

1. Vilka maktstrategier kan vi lägga märke till i barns lek i förskolan?
2. Vilka strategier visar sig mest lyckosamma i barns förhandlingar?

Förskolans styrdokument

I *Läroplan för förskolan* (Skolverket, Lpfö98, 2006) så nämns språket många gånger, vilket ofta förknippas som en förutsättning för lärande, inflytande och reflektion tillsammans med andra. Det står bland annat att *förmågan att kommunicera, söka kunskap och kunna samarbeta är nödvändigt* (s.5) vilket även syftar på nästa fras: *förskolan skall vara en levande och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens* (Lpfö98, s.5).

Det som stöder våra tankar om språk och makt kan vi koppla ihop med vad som står i Lpfö98, där det framhålls att språk och lärande samt språk och identitetsutveckling hänger starkt ihop. Det poängteras även att *förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling samt medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål* (Lpfö98, s.6)

Förskolans läroplan ger en viktig vägledning i arbetet med barnen, för att främja en god utveckling och lära dem de grundläggande demokratiska principerna. Det är vår plikt som pedagoger i förskolan att följa de riktlinjer som finns. Det är även viktigt att i varje arbetslag att kontinuerligt diskutera vårt pedagogiska ansvar och vår roll som förebilder gentemot barnen. Vårt förhållningssätt som pedagoger bör därför reflekteras över så att vi vet att det stämmer överens med vårt ansvar och vår roll i förskolan.

I målen står det att *förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar* samt att varje barn som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål (Lpfö98, s.9).

Pedagogernas roll innebär även att sträva efter att varje barn *utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed får möjlighet att påverka sin situation (a.a. s.11.)* Genom att vi pedagoger blir mer medvetna om hur maktrelationer ser ut i förskolan bland

barnen i deras förhandlingar om statusroller bör vi som arbetar i den miljön arbeta mer aktivt med att stärka den verbala kommunikationen bland barnen. Barn lär av varandra i dessa förhandlingar och av oss pedagoger i de nära dialogerna. Av varandra lär sig barnen mer aktivt och tar till sig de rådande koderna som gäller i kamratrelationerna.

När barnen behärskar det talade språket kan de lättare påverka sin situation och maktfördelningen blir mer jämn. Att vi pedagoger uppmuntrar barnen till att berätta hur de känner sig och vad de tycker är viktiga delar av lärandet som de sedan kan i sin tur använda sig av i sin vardag i kommunikationen med andra. Även att barn med annat modersmål än svenska tillåts använda sig av det i sin lek med andra barn som har samma språk, detta stärker den kulturella identiteten som vi har kunnat se genom åren i yrket.

Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Detta kapitel kommer att handla om genom vilka teoretiska perspektiv vi har valt för att förstå de data som samlats in för analys. Genom att använda oss av Michel Foucaults maktperspektiv men även sociokulturellt perspektiv i den mån att alla förhandlingar sker i interaktion med andra och makten finns i alla förhandlingar. Vi kommer att börja med att fläta in vad litteraturen säger om maktens olika ansikten. Med andra ord hur vi och andra ser på makt. För att sedan gå vidare med språkets betydelse i kommunikationen till andra. Men även förklara närmare hur maktpositioner förhandlas bland barnen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Teorier om makt

Enligt Michel Foucault (genom Elmeroth, 2008) är makten alltid förknippad med sättet vi talar och tänker och påverkar på så vis både gruppen och individen. Vilket i sin tur leder till ojämlikhet mellan dem sociala grupperna. Makten ligger inbäddad i diskurserna om för givet tagandet och finns såväl i vårt samhälle som i skolans sociala praktiker (a.a.).

Vårt intresse har hela tiden befunnit sig i vilka maktstrategier som barnen använder sig av i sina förhandlingar och vilka av dessa är mest lyckosamma. Man kan även se det som hur dessa maktstrategier brukades för att få bästa positionen i maktspellet. Det som skiljer sig från vårt sätt att se och Foucaults sätt är att vi valde att söka förståelse till VAD är det som sker i förhandlingarna och genom VILKEN strategi. Foucault å andra sidan var aldrig intresserad av att förstå eller tolka makten utan istället beskriva HUR makten brukades och vilka konsekvenserna var av maktens användande (enligt Nilsson, 2008). Foucaults sätt att beskriva Hur:et i makten väckte vår nyfikenhet och hans resonemang kring maktbegreppet låg trots allt nära våra egna tankar vilka vi även kunde se i vårt insamlade material.

Nilsson (2008) skriver vidare att Foucault förklarar makt som en aktivitet, vilket inte kan ägas om den inte brukas. Foucault menade också att makten är rörlig vilket vi har kunnat fastslå i våra observationer som styrker maktens rörlighet. I ena stunden besatt barnet makten men kunde i nästa situation ligga i underläge. Genom att vi valt att använda oss av Foucaults syn på makt och koppla detta till det vi kunnat se i våra observationer så kan vi på så vis få en ökad förståelse kring hur vi själva tänker när det kommer till makt bland barn och pedagoger på förskolan. Foucault (enligt Nilsson, 2008) ansåg att makten finns överallt och utövas i ett växelspel i olika situationer. Makten finns i alla slags relationer och där har de en direkt aktiv roll. Han poängterar att det inte finns några grundläggande mönster för maktrelationer. Den

som har makten har ett syfte och ett mål med hur den väljer att förbruka makten. Foucault menar även att makten går samma väg som motståndet, utan motstånd ingen makt.

Språkets betydelse

Imsen (2006) tolkar Bernsteins teori om koder om mänskligt beteende och vad som styr dessa mekanismer som i sin tur reglerar och styr oss. Imsen förklarar att *en kod är en regleringsprincip som vi omärkligt tillägnar oss och som reglerar umgängesformer, uttrycksformer, tolkningsmönster och val av situation* (S.361-362). Dessa koder ingår indirekt i vårt språk. De makt- och kontrollrelationer som finns i världen finns även i språket. Vi kan förstå Bernsteins teori som att när man behärskar det talade språket i dess rätta kontext kan man påverka sin egen situation. Det räcker inte att enbart kunna det talade språket i kamratkulturen utan man behöver även utmanas till ett rikare och mer nyanserat språkbruk för att klara sig utanför kamratgruppen i de sociala relationer som utspelar sig i världen.

Ytterhus (2003) talar om det sociala arvet där språket ingår i och är av vikt för att kommunikationen till andra ska fungera. Det handlar om att kunna använda orden rätt och förstå innebörden, detta handlar enligt Ytterhus om vilka erfarenheter vi har av användandet av ord och från vilken social klass vi kommer ifrån. Eftersom vi använder ord som har relevans till den sociala klass vi har och är uppväxta i. Därför kan det skapa förvirring för barn med annat modersmål och de skillnader som hemmiljön med dess kultur kan orsaka.

Vidare kan vi knyta in Elmeroth (2008) som poängterar att makten byter skepnad beroende på det sociala sammanhanget. Men att det är först och främst den som behärskar språket som har möjligheten att påverka sin omgivning. Vi kan se att det förefaller så i de mönster som har kommit fram ur det data som vi har analyserat från våra fältanteckningar. Dels så håller vi med om att genom att barnet behärskar det talade språket i den kontext som förhandlingarna pågår i kan de påverka lekens karaktär och förhandla sig fram till statuspositioner. Men om det är flertalet starkt verbala barn i kontexten så har vi även kunnat se ett mönster av att statuspositionen avgörs av den som är äldst.

Wellros (1998) skriver att vid rollfördelningar på förskolan pågår förhandlingar om status och identitet. Om den självsäkra, verbala, utåtriktade och lite dominant flickan i gruppen föreslår sig själv som mamma, accepteras förslaget ofta utan invändningar. De tysta och osäkra föreslår sällan sig själv till denna roll, ingen föreslår dem. S.85 Detta tolkar vi som att genom talförmågan kan den starkt verbala flicka klättra upp i makthierarkin och behålla den bästa rollen utan att dem andra protesterar.

Positionsbegreppet

Enligt Wellros (1998) så är det beroende på hur situationen ser ut som vi byter kommunikationsstrategier, och att olika kontexter kräver olika roller. Exempelvis så betar vi oss på ett sätt mot kompisarna, ett mot familjen osv. Vi visar olika sidor av vår personlighet i olika relationer. Överordnade och underordnade positioner skapas i en hierarkisk ordning, och enligt (a.a.) skapar dessa positioner begränsningar för den underordnade och möjligheter för den överordnade som vi kan använda oss av i analysfasen för en ökad förståelse i barnens rollfördelningar.

Sheridan m.fl. (2010) tar upp situationens påverkan på hur vi agerar, och enligt författarna talar situationen alltid till oss. Situationen inbjuder och ger olika möjligheter att agera i den

kontexten där barnen samspekar och förhandlar om de olika positionerna i leken. Genom förhandlingarna mellan barnen skapas positionerna, andra mer gynnsamma medan andra är mindre gynnsamma. Dessa positioner ger i sin tur ett handlingsutrymme och öppnar upp möjligheter eller det motsatta beroende på positionen barnet har fått. Författarna betonar att positionen påverkas starkt av ålder, genus, fysisk/psykiskt styrka och barns etiska status. Positionerna behöver ej vara konstanta, de är beroende på situation och mellan vilka situationen utspelas.

Ytterhus (2003) framhäver två strategier av hur barn kan gå tillväga i sina förhandlingar. En *offensiv-aktiv strategi* som innebär ett risktagande för barnet. Då barnet går in med full kraft i sina försök att bli accepterad av kamratgruppen kan denna strategi resultera till ett misslyckande och då blir barnet hånad och kan betraktas som konstig i gruppens ögon och förlorar sin status. Däremot om barnet lyckas med sin strategi så kommer han/hon tilldelas en central roll i gruppen. Den andra strategin är *defensiv-passiv strategi* som innebär försiktig framfart där barnet inte kommer med egna initiativ, han/hon accepterar de roller som tilldelas. Det här barnet syns inte, har inga statusroller utan lyssnar aktivt och försöker hänga med i situationen utan att riskera något.

Sammanfattning

I det här avsnittet har vi tagit del av Foucaults syn på makt som handlar om makten som rörlig och situationsbunden. Fortsättningsvis så lyfter Ytterhus (2003) språkets betydelse i kommunikationshandlingar, vilket har sina rötter i de erfarenheter och den hemkultur man lever i. Vidare så har vi fått kunskap om roller och positioner i barns kamratkulturer där vi blivit varse om att vissa positioner är mer gynnsamma än andra.

Nu när vi har klargjort arbetets teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp, så är det dags att dyka ner i själva arbetet och den process som undersökningen genomgått. Vi börjar med ett avsnitt som förklarar metodens olika delar.

Metod

I detta avsnitt börjar vi med att beskriva undersökningsområdet och hur vi har tänkt kring urvalet. Sedan kommer vi redogöra för de etiska aspekterna, val av metod som har hjälpt oss att nå vårt syfte samt eventuella möjligheter och begränsningar vi stött på i processen.

Därefter beskriver vi vilka analysverktyg vi använt oss av och hur den insamlade data har bearbetats. Vi avslutar kapitlet bland annat med resultatets tillförlitlighet och beskrivning av metoden som kvantitativ.

Urval

Fokus för arbetet är det verbala språket som en viktig del i barns förhandlingar. Därför kommer det verbala språket att följa hela arbetet som en röd tråd. Att välja en förskola i ett mångkulturellt område faller sig därför naturligt för vår undersökning.

Barngruppen i undersökningen har 21 barn mellan 3-5 år inskrivna, på avdelningen arbetar tre pedagoger. Förskolan ligger i en förort till Göteborg där många olika modersmål och kulturer samsas. Vårt val av område baseras även på att vi genom erfarenhet känner till att det verbala

språket i dessa områden, samt det sätt man uttrycker sig på får en väldigt stor betydelse för vem som blir tilldelad en maktposition i olika sammanhang. Vi anser att det i dessa utsatta områden som det verbala språket kan vara ett problem, särskilt om man inte kan använda sig av ett gemensamt språk. Därför ser vi det som en viktig del att lyfta hur det verbala språket kan vara avgörande i kommunikationen mellan barnen.

Våra första tankar om val av förskola involverade till en början flera avdelningar, detta fick vi dock ändra på. Tidsaspekten var för oss ett hinder vilket gjorde att vi fick begränsa undersökningen. Vår avgränsning i arbetet syftar alltså till att enbart använda en avdelning på förskolan som mål för vår studie. Detta val baseras även på att våra intentioner för undersökningen handlar om vilka olika maktstrategier vi kan finna, och inte att jämföra olika barngrupper.

Etiska aspekter

När man som vi gör en undersökning ute i en verksamhet så är det viktigt att diskutera de etiska principerna som gäller när man har med individer att göra (Stukát, 2005). Det gäller att skydda de inblandades integritet och se till att det empiriska material man får in, inte skadar individerna (a.a.). Man måste även visa hänsyn för dem som är närvarande, och visar någon missnöje eller drar sig undan så är det vår plikt att respektera detta och inte tränga oss på. Vi var där på barnens villkor, vilket innebär att de måste acceptera att vi finns i närheten, att vara lyhörd och kunna läsa av barnens signaler är därför nödvändigt för att ingen ska ta skada av våra observerande blickar.

Den avdelning vi valt för vår undersökning kontaktades till en början. Vi förklarade vårt syfte med studien och därmed be om tillåtelse att komma och observera deras barngrupp. Vi informerade föräldrarna om vår undersökning genom lappar som delades ut och skulle besvaras och sedan lämnas tillbaka till avdelningen (se bilaga A).

Vi framhöll för både pedagoger och föräldrar att varken förskolans namn eller avdelning kommer att nämnas i studien samt att alla barn kommer att bli avidentifierade för att stärka integriteten och anonymiteten. Sedan fick de ta ställning och välja om vi fick tillåtelse eller ej att observera deras barn. De som har deltagit i vår undersökning har med andra ord garanterats anonymitet och de fick när som helst meddela om de inte längre ville vara med i studien. Alla dokument och fältanteckningar som rör förskolan och barnen har hållits inlåsta i tryggt förvar, för att ingen obehörig ska kunna ta del av materialet.

Bjørndal (2005) frågar sig om pedagogiska observationer är etiskt försvarbara, och poängterar därmed att det är vår plikt att tolka på bästa möjliga sätt för att inte skada de individer som är inblandade. För att leva upp till detta krävs emellertid att man har fått träning i att observera och tolka, vilket vi i utbildningen har fått träna på ett flertal gånger. Bjørndal framhäver att den pedagog som visar hänsyn och tar ställning till etiska aspekter, även låter sina ögon styras av respekten för individen när hon observerar.

En viktig del i det etiska förhållningssättet är att vi under hela tiden varit fokuserad på vårt syfte och våra frågeställningar och bara registrerat det som vi har sagt att vi ska göra. Det är med andra ord oetiskt att lägga in information och registrera sådant som går utanför ramen av vad som tidigare meddelats till barn, föräldrar samt pedagoger (med stöd av Bjørndal, 2005).

Ett etiskt dilemma som vi diskuterade i början av studien, var det sätt vi skulle välja att observera på och med hjälp av vilket verktyg. Vi ansåg att använda filmkamera för våra observationer skulle inskränka för mycket på barnens integritet just på grund av det fokus studien hade.

Undersökningen handlar om makt och strategier i barns lek, vilket vi kände att vi bör vara försiktiga med eftersom det kan uppkomma känsliga situationer under tiden vi observerar. Vi ville därför hålla låg profil och använda oss av anteckningar som vi anser är mer respektfyllt i detta avseende och vår närvaro blir lättare accepterad av barngruppen eftersom vi inte märks i så stor skala.

Genomförande

I vår undersökning har vi valt observation som metod, vi valde att observera barngruppen under två dagar. Till vår hjälp så använde vi oss av fältanteckningar vilket vi ansåg var bästa sättet för oss att använda, för att kunna smälta in i barngruppen utan att väcka för mycket uppståndelse.

Vi tänkte först komplettera observationerna med intervjuer av pedagoger och deras synpunkter på barngruppens maktbruk. Men detta valdes dock snabbt bort eftersom vårt fokus för arbetet skulle komma i skymundan. Vi fick därför ta ställning till att antingen använda barnen eller pedagogerna som mål för undersökningen. Vårt val hamnade på barnen. Att observera barnen ansåg vi skulle ge oss mer tillförlitligt resultat eftersom vi kan se det med egna ögon och att det sker i sin rätta kontext, här och nu. Pedagogernas svar på eventuella intervjufrågor skulle med andra ord inte väga lika tungt eftersom det är deras tolkningar och tankar, vilket kan få en annan utgång än om man som vi observerade och kunde se situationerna som hände här och nu.

Möjligheter och begränsningar

Begränsningar i undersökningen visar sig genom att tiden för våra undersökningstillfällen är illa valt eftersom det sker under ett lov då många barn är hemma och lediga. Närvarande barn kommer upp i ett antal av 9 stycken. Barngruppen består annars av 21 barn. Det som också kan styra är om något barn ej har fått tillåtelse att medverka i undersökningen. Sådant kan man aldrig veta hur utfallet blir, men för vår del så handlar det om endast ett barn av dessa 9 som närvarade.

Andra begränsningar kan visa sig i form av att barn inte accepterar vår närvaro och därför visar det på ett eller annat sätt. Det fanns ett barn som vi märkte visade vissa tendenser till detta genom att vara väldigt avvaktande och tillslut dra sig undan till ett annat rum, vilket vi självklart respekterade. Eftersom antalet barn var relativt få så kunde dock undersökningen ha fallerat om fler visat motstånd till vår närvaro, eller om det hade varit fler barn som inte fick tillåtelse till att delta i undersökningen.

För att övergå till de möjligheter som denna situation skapar så ser vi dock att vårt lyckade resultat kan vara en konsekvens av antal få barn. Genom att barngruppen är relativt liten under undersökningstillfällena så skapar det även ett annat lugn på avdelningen vilken påverkar barnen på olika sätt. Det finns möjlighet för barnen att leka med barn som man kanske inte vanligtvis leker med, leka med saker som man annars inte fått tillgång till eller vågat leka med tidigare och ljudnivån är antagligen mycket lägre vilket skapar en annan ro

kring aktiviteter. För vår del så innebar detta att vi lättare kunde se de situationer som skedde och vad som händer i dem. Vi fick med andra ord ett mindre rörigt intryck där vi tydligare kan se vilka som gör vad och hur de signalerar till varandra i olika situationer.

Analysverktyg

Det empiriska materialet motsvarar två dagars fältanteckningar från leksituationer där vi fokuserade på barns förhandlingar och statusroller. Till vår hjälp i analysarbetet så började vi med att föra in våra fältanteckningar i observationsformulär (inspirerat från Bjørndal, 2005). Vi kunde då få en tydligare översikt över de olika leksituationerna som utspelade sig eftersom vi strukturerat formuläret efter frågor som är tänkt att lyfta fram det centrala i materialet, därefter så använde vi oss Michel Foucaults maktperspektiv för att göra egna tolkningar.

För att få fram svar på våra frågeställningar så sorterades situationerna upp utefter de olika maktstrategier som vi lyckats finna i materialet. Då blev det märkbart hur många strategier vi kunde få fram och vilka som var mest lyckosamma precis som arbetets syfte och frågeställningar avsåg. För att använda oss av en vetenskaplig grund i analysarbetet så har vi använt både våra teoretiska utgångspunkter samt de centrala begreppen som utgör en ram för hela arbetet.

Kvantitativ metod

Vårt tillvägagångssätt blir att använda oss av en kvantitativ innehållsanalys, vilket innebär att vi vill undersöka hur verkligheten ser ut (Esaiasson m.fl. 2007). Vi vill även genom vårt val av ämne få en förståelse och ökat kunskap om den verbala makten i en mångkulturell förskola. Att använda sig av denna typ av metod kan vara användbart när man avser undersöka olika kategorier i ett material (a.a.) eller hur frekvent de olika kategorierna förekommer. Detta stämmer med andra ord väl in på våra frågeställningar som syftar till att undersöka vilka strategier vi lägger märke till i barns förhandlingar under lek samt vilken strategi som är mest lyckosam.

För att en metod ska kunna kallas kvantitativ så måste den även följa de regler som säger att man först måste tolka materialet innan man börjar kategorisera (Esaiasson m.fl. 2007). Detta lever vi upp till eftersom vi började vår bearbetning av data med att fylla i ett observationsformulär där vi kunde få fram viktiga delar ur händelsen (se bilaga B). Därefter gjorde vi egna tolkningar med hjälp av våra teoretiska utgångspunkter för att sedan lyfta upp de mönster som de olika strategierna utgjorde och åter igen tolka dessa.

Validitet

Ordet validitet syftar till att förklara ett arbetes giltighet genom att se om man verkligen undersöker det man påstår sig undersöka (Esaiasson m.fl. 2007). Det handlar om man verkligen tar reda på det som faktiskt sker och inte fångar det upplevda från andra människor. Som vi tidigare nämnde så stod vårt val mellan att fokusera på barngruppen med egna ögon eller att intervjua pedagogerna. Hade vi valt det senare alternativet så skulle validiteten bli låg eftersom deras svar således skulle vara deras tolkningar och upplevelser av barngruppen.

Eftersom vi nu valde att själva observera barngruppen så blir validiteten, eller giltigheten högre eftersom det blev ett här och nu sammanhang. Vi kunde på så vis fånga situationerna

direkt när det skedde och samtidigt anteckna alla detaljer vi ser som annars kanske inte kommit fram vid samtal med pedagoger.

Reliabilitet

Enligt Stukát (2005) så kan reliabilitet översättas till hur bra ett mätinstrument är på att mäta, alltså vilken kvalitet mätinstrumentet har i relation till den undersökning man gör. Man kan förklara det så att det handlar om undersökningens brister. Alla undersökningar har brister (a.a.) men om man reflekterar tillsammans med andra så kan man bli medveten om dessa. Detta gör att arbetet bara kan bli bättre från och med nu, om man är villig att jobba vidare med sitt material vill säga.

Det som ökar tillförlitligheten, eller reliabiliteten av vår undersökning är de diskussioner och reflekterande vi gjort över våra noterade händelser. Eftersom vi är två som skriver detta arbete så är vi även två som kan föra fältanteckningar och tolka. Genom våra tolkningar och resonemang så kan vi se att vi fått fram liknande tankar kring observationerna och våra synpunkter likaså. Genom att vi tillsammans kan reflektera och föra givande resonemang över de leksekvenser vi sett, så kan vi därför även stärka arbetets reliabilitet när det kommer till det resultat vi fått fram.

För att öka reliabiliteten ytterligare så har vår handledare i utbildningen fått ta del av vårt skrivna material som hon tillsammans med oss författare diskuterat samt lämnat synpunkter på. Även vår rektor och kollegor där vi arbetar har fått möjlighet att läsa och kommentera arbetet.

Metod diskussion

Det fanns stunder under observationer då barn som inte hade fått tillåtelse av föräldrar befann sig i rummen. Tankar som åh, varför kunde inte de barnets föräldrar säga att hon/han får delta. Dessa stunder var det bara att vända blicken åt en annan pågående lek där barn vars föräldrar hade godkänt deltagandet och sätta igång att anteckna. Vi var lyhörda när det gällde signaler som barnen sände. I undersökningen ska även barnets vilja och godkännande respekteras. Att föräldrarna säger ja, behöver inte innebära att barnet säger detsamma.

Att vi valde att använda oss av fältanteckningar kändes bra. Barnen la inte så stor vikt vid att vi satt där vid bordet och antecknade deras lek. Ibland kom barn och satte sig bredvid oss, bad om vi kunde passa deras tröja eller nalle för att sedan gå tillbaka till den pågående leken.

Den största insikten kom när vi efteråt diskuterade om det vi hade sett, och då vi resonerade över olika mönster som kom fram ur observationsscheman. Reflekterandet gav en större instinkt över maktens olika ansikten, med det menar vi hur, med hjälp av vilken strategi makten visar sig genom alla dessa förhandlingar. Makten utspelar sig i alla sociala konstellationer och aldrig ensam.

I förskolans värld sker maktspelet i barns förhandlingar om den bästa rollen. Vem som får den bästa statusrollen är beroende på kontexten den utspelar sig i och mellan vilka barn. Ålder och verbal styrka står högst upp i makt hierarkin som likvärdiga kompanjoner och som beroende av varandra.

Så som vi kunde se och genom de tolkningar som vi gjorde så kunde vi konstatera att varken den verbala styrkan eller åldern står starka utan den andra vid sin sida och är direkt beroende

av varandra för att nå den absoluta toppen av makthierarkin just då. För som vi har tidigare påvisat så är makten rörlig och kan enligt Foucault (genom Nilsson, 2008) byta användare när som helst.

Sammanfattning

Efter vårt arbete med de data som framkommit så anser vi att både val av metod och analysverktyg lever upp till våra förväntningar om ett märkbart resultat som även svarar på vårt syfte och våra frågeställningar. Vi anser med andra ord att både validiteten och reliabiliteten är hög vilket skapar ett resultat som i framtiden kan fungera som ett stöd i andras reflektioner och diskussioner om olika roller och strategier i barngruppen.

Metodavsnittet har slutligen visat de centrala delarna som hör till vår undersökning och val av metod. Med denna grund kommer vi nu fortsätta med att redovisa vårt resultat.

Resultat utifrån observationer

Ur vår empiri så har vi valt att redovisa material från sju olika situationer där vi kan synliggöra olika sätt att bruka makt på. Dessa situationer är valda för att de visar 9 olika strategier barnen använder sig av i sina förhandlingar, dessa kommer även att diskuteras i den sammanfattande diskussionen. I våra beskrivningar så kommer ord som pedagog och fröken att förekomma, dessa syftar till den personal som arbetar på avdelningen och som är helt oberoende av vilken utbildning eller yrkeskategori som personerna ifråga har. Alla namnen i undersökningen är fingerade för att garantera barnens och personalens anonymitet.

En överblick av de olika situationer som finns representerade som rubriker här nedan:

Makt genom humor
Makt genom handling
Att spela farlig
Tyst regelverk
Den verbala förmågan
Tyst makt
”Rätt” ålder ger inträde i leken

Det vi vill rikta uppmärksamheten på är förhandlingarna mellan barnen. I vår resultatredovisning kommer vi att möta situationer som tydligt visar vem som har status och vilka som står utanför. Dessa förhandlingar om makt eller status kan vara situationsbundna och de tilldelade rollerna behöver således inte vara beständiga hos barnen i varje situation. I en situation kan vi även se hur rollerna förändras eftersom situationen byter karaktär.

Makt genom humor

Leken handlar om att sätta en hatt på huvudet och på så vis få respons av sina kamrater och bli tilldelad en roll där andra ser upp till en och för stunden är man i centrum för andras uppmärksamhet. Leken utspelar sig i dockvrån mellan tre barn: Linda (3.7), Daniel (5.3) och Anita (5.4).

Anita och Daniel sitter i dockvrån/kökshörnan vid ett bord och lagar mat och äter. Anita är lite frånvarande och svarar endast när Daniel påpekar eller säger något. Då kommer Linda inskuttandes i leken och tar en kakform från golvet bredvid dem. Linda sätter kakformen på

huvudet som en hatt och går iväg. Hon fnittrar glatt och ropar ”titta här” flera gånger till de andra i lekhallen. Anita tittar på Linda och vänder sig glatt mot Daniel och skrattar och pekar mot Linda. Daniel som egentligen är på väg att rusa efter Linda för att rycka tillbaka kakformen verkar istället hindras av Anitas skratt. Daniel är snabbt nere på golvet och hittar en liknande form som Linda som han också sätter på huvudet glatt och visar Anita. Anita reagerar inte på Daniels försök, han tappar formen och går sedan och sätter sig vid bordet med Anita igen.

När Linda kom inskuttandes i Anita och Daniels lek så har hon makt genom att hon ställer till med reaktioner för att hon tog en kakform. Makten håller på att överföras till Daniel som i sina försök att vilja visa vem som bestämmer, är på väg att rycka tillbaka formen, men som hindras innan han hunnit ända fram. Linda spelar rolig i situationen och får andra att skratta och härma efter, både som uppsåt att roa, men även utan vetskap om att hon just nu besitter statusrollen. Ett bevis på det är när Anita skrattar och tycker att hennes påhitt ser roligt ut. Lindas status ändras här från att vilja skapa reaktioner på sitt felhandlande så skapar hon istället status genom att hon får barn att skratta åt hennes bravader.

Statusrollen skiftar ägare i takt med att situationen ändrar sin karaktär vilket vi kan se att Daniel använder sig av just humorn som en strategi för att få status i leken. När han sedan själv försöker få Anita att skratta, blir det mer tydligt att han härmar Lindas strategi som var lyckosam för henne. Daniels försök misslyckas ännu en gång. Han får inte tillbaka statusen, eftersom inga reaktioner kommer på hans agerande. Statusen förflyttas nu över till Anita som besitter en slags makt genom att inte reagera på hans försök till uppmärksamhet. Anita nonchalerar hans handling vilket gör att Daniel här blir underlägsen. Han ger upp sina försök och återgår till sin tidigare lek med Anita.

Det här är vad Foucault (beskrivet av Nilsson, 2008) kallar ett maktspel, där makten rör på sig. I situationen får Linda gensvar av Anita och därmed har tilldelats den högsta statusrollen. Foucault beskriver även att utan motstånd finns det ingen makt vilket vi också kan se tydligt i Daniels försök att ta tillbaka sin statusroll (ägandet av Anita i en ensamlek med henne, eg.anm.). Vi kan förstå rörligheten i maktspelet där Daniel i ena stunden befinner sig i överläge men hamnar i underläge när han inte får någon respons på sin handling i försök att härma Lindas lyckade strategi.

Makt genom handling

Situationen äger rum i lekhallen mellan två barn: Linda (3.7) och Kalle (3.9). Det vi vill poängtera i situationen är att när båda barnen behärskar det verbala språket så kan maktpositionen ta andra former.

Kalle sitter ensam vid tågbanan och kör sitt tåg. Linda kommer tyst in och stör leken genom att lyfta upp delar av tågbanan så att den rasar sönder. Kalle har språk men säger inget utan springer till fröken och berättar, varvid fröken kommer och säger till Linda som då går därifrån.

Genom handlingskraft och dominant kroppsspråk klampar Linda in och tar för sig av makten. Eftersom Linda är så burdus i sin handling så väljer Kalle att inte bemöta hennes sätt. Han har möjlighet att både med kroppsspråk och med talspråk visa henne att hon gör fel vilket han inte väljer att göra. Här kan vi ställa oss frågan varför då? Hur kommer det sig att Kalle väljer att undvika konflikt? Vi kan enbart spekulera i om det kan ha att göra med vad Kalle i vanliga fall har för status i barngruppen. Vilken roll är tilldelad honom eller kan det röra sig om

identiteten, självkänslan eller att kan det rent av vara så att Kalle väljer en strategi som han vet fungerar på Linda. Genom att be fröken om hjälp. Med frökens hjälp så får han bort Linda från tågbanan.

Vi har tidigare hänvisat till Elmeroth (2008) som förklarar att när barnet behärskar det talade språket i kontexten kan hon/han påverka sin situation. Detta kan vi se i observationen då Kalle använder sig av språket men inte i direkt anslutning till Linda utan väljer istället att gå högre upp för att använda pedagogen som hjälp med situationen.

Båda barnen är jämgamla, men Linda har mest status i situationen. Vår tolkning av situationen är att hennes dominanta och burdusa sätt tyder på att hon egentligen bara är ute efter uppmärksamhet och någon slags reaktion. Vi menar att Lindas uppsåt därför kan vara förklaringen till att hon handlar som hon gör. Men vi kan även tolka situationen som sådan att det är Kalle som har makten. Med tanke på att han väljer en strategi som garanterat fungerar. Kan det kanske ha att göra med tidigare erfarenheter? Kalles agerande kändes som en målmedveten handling då han utan ord reste på sig och sprang raka vägen till pedagogen för att tala om vad som hade hänt.

Att spela farlig

Leken utspelar sig i dockvrån mellan tre barn: Daniel (5.3), Anita (5.4) och Erik (5.6) Vi vill rikta blicken på hur makten ter sig genom hotfullheten.

Daniel och Erik spelar skurkar. Anita säger med en svag röst: Stick härifrån och visar tydligt sitt missnöje med kroppen. Anita tar dockorna i famnen och säger bestämt - Sch, dom är rädda för dig. Då tar Daniel och slänger dockan på golvet. – Den är död! Anita byter strategi och serverar pizza till Daniel som sätter sig ner men fortsätter att äta och slänga både mat och bestick på golvet. Nu kommer Erik in. Daniel reser sig och har en plastkniv hotfullt i handen. – Va, sa du till Cecilia? Erik underkastar sig. – Inget, jag lovar säger han. – Ska jag slå dig? Frågar Daniel. – Nej, säger Erik och skyddar sitt ansikte med sina händer. Daniel går därifrån.

Genom Daniels dominanta och hotfulla sätt både när det gäller det verbala och ickeverbala språket intar han den absoluta maktpositionen bland barnen. Dels så vågar ingen sätta sig emot honom och Anitas försök till snällare lek går inte riktigt hem hos Daniel. Vi tolkar Daniels sätt att agera som ett försök att vara ledaren i flocket. Genom att Daniel håller koll på vem som gör vad och hur det görs eller som en förmedlare av när någon har uttalat sig hotfullt eller dumt mot någon ut av hans närmaste vänner så vill han rätta till det.

Enligt Sheridan m.fl.(2010) skapas positionerna av barnen i deras samspel. Vissa av positionerna visar sig mer gynnsamma så som Daniels i observationen ovan, medans andra mer svaga som Eriks position. Antingen så öppnar den tilldelade positionen upp för handlingsutrymme eller så minimerar den beroende på vilken position barnet besitter. Positionerna är inte enligt författaren konstanta, utan beroende på situation och mellan vilka den utspelas. Även att barnen ålder, genus, fysisk/psykisk styrka och den etiska statusen barnet har påverkar starkt positionens placering i makthierarkin. Detta har vi kunnat se i observationen och tolka precis som sådan.

I just denna situation utspelas maktspillet som förbrukas av Daniel som är jämgammal med de andra men har både en psykisk och fysisk styrka och behärskar det talade språket i kontexten som gör att de andra inte vågar sig i en strid mot honom. Vi tolkar Daniels

agerande som en omedveten handling. Så här löser man konflikter. Så här löste de stora killarna konflikter och då är det så här det går till. Kanske är det ett sätt han är van vid eller så är han rädd för att tappa kontrollen över sin maktposition.

Tyst regelverk

Denna lek utspelar sig i lekhallen efter lunch. I leken deltar en grupp med äldre flickor (alla ca 5 år), Erik (5.6) och Linda (3.7). Här kan vi utläsa hur rollen som de äldre flickorna inte vill ha, först tilldelas en pojke och sedan till den yngsta, med andra ord till Linda.

Barnen släcker lampan i lekhallen. Leken går ut på att springa runt. Leka ”spöken”. Barnen förhandlar om vem som ska vara ett spöke. Erik är ett spöke ropar någon utav barnen. Han går inte med på rollen utan rycker på axlarna och sätter igång med annat. Linda är ett spöke ropar någon. Linda nappar direkt på rollen och börjar jaga de andra med sina gosedjur under armen. Linda kommer fram till mig och lägger gosedjuren framför mig på bordet. – Här, säger hon bestämt och söker ögonkontakt. Linda går in i rollen som ett monster eller spöke med inlevelse. De stora flickorna är nöjda för de har fått Linda att jaga dem.

I observationen ovan använder sig de äldsta flickorna av ett så kallad tyst regelverk, vill du vara med så får du ta den rollen vi ger dig. Dels så är de fler och så har de den rätta åldern. Linda kan höra till de äldre barnen, antingen genom automatisk tilldelad status eller status genom att de äldsta tilldelar yngre barn roller, som de accepterar så att de får leka med de äldre. Linda vill gärna leka med de stora flickorna och därmed accepterar hon den rollen som blir tilldelad henne. I situationen ovan kan vi utläsa en viss statushöjning när de yngre blir tilldelade en roll av de äldre.

Enligt Goffman (genom Imsen, 2006) är det makthavarna i situationen, som i detta fall är de äldsta flickorna som styr och tilldelar roller till de övriga. Situationen ovan kan även tolkas genom Dencik m.fl. (1988) då författaren menar att det är barnets ålder och de språkliga förutsättningar som är avgörande i hur de bemöts i de sociala samspelet. Det vi kan se när Linda får en roll som ingen av de äldsta vill ha. Hon godtar rollen för att få delta bland de stora tjejerna, detta kan vara en statushöjning i sig.

Den verbala förmågan

Leken utspelar sig i dockvrån mellan 4 barn: Linda (3.7), Kalle (3.9), Daniel (5.3) och Anita (5.4). Vi vill rikta fokus på hur maktpositionen behålls med hjälp av språket men även är det av intresse att titta närmare på de yngre barnens försök att hitta vägar in i den pågående leken.

Linda försöker att slå Anita med en sked. – Slå inte, säger Daniel. Nu sitter Anita och Linda med var sin skål med mat. Daniel och Kalle vill gärna vara med i leken vilket Linda inte alls tycker om. Linda lämnar leken med ett tydligt kroppsspråk om att hon är missnöjd. Nu sitter Daniel, Anita och Kalle och leker i köket. Daniel och Anita lagar mat tillsammans och utesluter Kalle från lekens centrum. Nu försöker Linda återigen ta sig in i leken men får ingen respons alls och tvingas att lämna leken igen. Hela kroppsspråket talar om hur arg hon är.

Besticken förvandlas till flygande saker och Anita tittar på med förundran i blicken. Både Linda och Kalle leker parallellt med den pågående leken mellan Anita och Daniel. Linda försöker gång på gång finna vägar in i leken men vägras tillträde. Daniel och Anita har till en början jämstarka roller, de samspekar, pratar och har ögonkontakt. Linda tar bestick från Anita. Daniel hämtar tillbaka det och börjar ta mer och mer plats. Daniel sätter ord på händelseförloppet i leken och Anita följer de spelregler Daniel sätter upp. Det Anita

förklarar ignoreras av Daniel som är upptagen med pratande bestick. Anita tröttnar och lämnar leken för att prata med en pedagog. Daniel tittar efter henne med oro i blicken. Anita går tillbaka men har tappat intresset för den pågående leken.

Anita pendlar alltmer mellan pedagogens lek med Linda och leken i dockvrån med Daniel. Daniel går och hämtar tillbaka Anita, tar dockan ifrån henne för att byta på bebisen. Daniel kommer tillbaka. – Här säger han och räcker fram dockan till Anita. Ped. frågar Anita vem som är mamma till bebisen? – Jag, säger Anita. Men vem är pappa då frågar pedagogen – Det är jag, säger Daniel och tar dockan ifrån Anita och lägger den över axeln. – kom så går vi. Daniel går med bestämda steg med Anita och Kalle efter sig. Anita tar på sig en festklänning med hjälp av pedagogen. Pedagogen frågar henne om hon ska på fest. – Ja svarar hon artigt. Men vem ska du ta med dig fortsätter pedagogen. Anita tittar runt. – Kalle, svarar hon efter en stund. Anita svarar när hon blir tillfrågad. Annars väntar hon på sin tur.

Daniel är mer säker på sig själv och har en auktoritär status bland barnen samtidigt som han är en förmedlare. Han använder sin verbala förmåga att skydda sin lekkamrat från att bli slagen med en sked, ett hjälpande talspråk med andra ord. Genom denna strategi lyckas han att behålla maktpositionen som tycks gå förlorad. När han byter strategi och hämtar tillbaka Anita så har han åter igen kontroll över henne.

Wellros (1998) skriver om en starkt verbal flicka som vi tidigare nämnt, i vårt fall är det istället en starkt verbal pojke (Daniel). Med hjälp av det talade språket och den självsäkerheten som han utstrålar behåller han sin maktposition utan att någon protesterar.

Vi kan även utläsa i ovanstående observation hur Kalle och Linda försöker att finna vägar in i den pågående leken mellan Daniel och Anita utan framgång. Att de äldre barnen i observationen utesluter de yngre från leken eller nonchalerar deras försök till uppmärksamhet, genom tyst makt, i detta fall är det de äldre barnen som styr och har maktpositionen.

Tyst makt

I denna observation tittar vi närmare på om exkluderingen är självvald eller påtvingad och vad är det för strategi pojken väljer att använda sig av. Barnen som deltar här är: Kalle (3.9) och Erik (5.6)

Två killar sitter i lekhallen på den stora mattan. I direkt närhet befinner sig en pedagog. Killarnas kommunikation till en början sker enbart med hjälp av ögonkontakt. De iakttar vad den andra gör och leken fortgår parallellt. Pojkarna kör med varsitt tåg på banan, som de har byggt ihop med hjälp av ped. – Kalle kom! ropar Erik. Ingen respons. – Kalle. Fortfarande ingen respons. Erik tröttnar när hans försök inte når fram. Han reser på sig och går fram till Kalle. – Nej! Inte leka med dig, här! Erik ger sitt tåg till Kalle som tacksamt tar emot tåget. Erik vänder sig om. Han lämnar leken med bestämda steg. Kalle fortsätter oberörd att leka, snart kommer en annan pojke och sätter igång med att köra runt med en tågagn.

Vem är det egentligen som har makten. Är det Kalle eller Erik? Erik tröttnar och tar beslutet att lämna leken. Makten från Eriks sida sker då han tar beslutet att inte leka med Kalle. Där har Erik makten eller så kan vi se exkludering från Kalles sida genom tyst makt, när han ignorerar Eriks försök till kommunikation. Erik försöker få igång ett samspel men får ingen respons då Kalle enbart tittar upp för att sedan fortsätta med sitt.

Genom en ömsesidig förväntan i lekförhandlingen, en ge och ta process som skulle leda till ett kontrakt eller relation (Hundeide, 2006) så kunde detta ha att göra med de sociala koderna när det gäller det talade språket i kontexten. Men det kan även handla om en ren tyst exkludering. Detta kommer att förbli ett mysterium och som enbart barnen i fråga har svaret till.

”Rätt” ålder ger inträde i leken

Nästa observation handlar om ålderns rätt. Räcker det med stark verbalt språk om du inte har rätt ålder? Låt oss titta närmare på situationen nedan som utspelar sig mellan Linda (3.7), Kalle (3.9), Anita (5.4) och Erik (5.6)

Linda möblerar om i dockvrån men stoppas av pedagogen. Anita följer Linda med stora ögon, medans hon stoppar om sin docka i docksängen. Linda tar fram en docka och frågar Anita om hjälp. Linda vill att hennes docka ska vara i sovsäcken. Anita visar inget intresse utan fortsätter titta på vad de andra barnen gör. Linda ger sig inte utan ropar - Halloooo! Linda söker ögonkontakt med Anita och lyckas få henne att sätta sig vid bordet i dockvrån. Det är mest Linda som pratar. Anita är inte intresserad av gemensam lek utan sneglar hela tiden åt annat håll. Nu får de med sig även Kalle och Erik. Pojkarna kommer farandes in i dockvrån med ”raketvapen”. Anita visar mer intresse för pojkarnas lek än leken som Linda försöker att få igång. – Ingen får skjuta min bebis, säger Anita till pojkarna och Linda upprepar det Anita har sagt. Anita sjunker in i sina tankar och Linda lämnar lekarenan.

Till en början har Linda makten genom att hon får Anita att ge sig och infinna sig i leken. Men Anita tilldelas senare makt genom att ignorera Lindas försök och då tröttnar Linda och ger sig av. Ett mindre barn med rikt talspråk kan ha högre status än ett äldre barn som också har ett verbalt språk, men är mer tystlåten och gör som hon blir tillsagd och som ofta sjunker in i sina egna tankar. Det kan vi se genom Elmeroth (2008) som betonar att den som behärskar det talade språket i det pågående sociala aktiviteten har möjligheten att påverka. Vi kan också se att Linda inte når fullt ut vilket vi tolkar som att det är direkt beroende av hennes låga ålder.

Genom ihärdighet testar Linda olika taktiker för att väcka Anitas intresse, men Anitas ignorering exkluderar Linda som måste backa. Som vi kan se i observationen ovan så får Anita ett tyst övertag och har då exkluderat Linda från leken. Linda har en stark personlighet både verbalt och som person och hon ger sig inte i första taget. Det som talar emot Linda är hennes låga ålder som inte uppfattas som statushöjande bland barnen.

Resultatsammanfattning

I vår analys kan vi se hur status och makt förhandlas och tilldelas barnen. Vi kan se hur statusrollerna ändras på grund av vilka barn som är involverade samt vad leken handlar om. Vi har valt att sätta in dessa situationer i olika maktkategorier samt sedan diskutera barnens förhållningssätt och handlingar.

Nedan finns de olika strategierna för att inneha status som vi kan utläsa ur vårt material. I samband med varje strategi som nämns så kopplar vi tillbaka till vilken observation det handlar om, vilket går att utläsa genom deras respektive rubriker. Man kan få status/makt genom att:

1. Vara rolig och få andra att skratta och härma efter, både som uppsåt att roa, men även utan vetskap (”Makt genom humor”)

2. Vara burdus och dominant och ha ett starkt och hotfullt kroppsspråk ("Makt genom handling")
3. Ha ett hotfullt, dominant talspråk ("Att spela farlig")
4. Höra till de äldre barnen, antingen automatisk status eller status genom att tilldela yngre barn roller ("Tyst regelverk")
5. Få status genom att man som yngre får leka med de äldre, man klättrar i hierarkin genom att bli tilldelad en plats i deras lek. ("Tyst regelverk")
6. Använda sin verbala förmåga att skydda sin lekkamrat från att blir slagen med en sked, ett hjälpsamt talspråk med andra ord ("Den verbala förmågan")
7. Utesluta barn ur lek eller nonchalera försök till uppmärksamhet ("Tyst makt", "Den verbala förmågan" och "Rätt ålder ger inträde i leken")
8. Att ha "rätt" ålder och samtidigt ett rikt verbalt språk och tydligt kroppsspråk ("Den verbala förmågan")
9. Ett mindre barn med rikt talspråk kan ha högre status än ett äldre barn som också har ett verbalt språk men som istället är mer tystlåten och gör som hon blir tillsagd ("Rätt ålder ger inträde i leken")

Slutdiskussion

Studiens övergripande syfte var att undersöka hur barns maktrelationer ser ut i förskolan. I fokus för studien var de maktstrategier och statusroller som förekommer sinsemellan i barngruppen som ni kan se i de nämnda strategierna vilka vi upptäckte ur det analyserade materialet från observationerna. Dessa 9 strategierna besvarar även våra frågeställningar som lyder så här:

1. Vilka maktstrategier kan vi lägga märke till i barns lek i förskolan?
2. Vilka strategier visar sig mest lyckosamma i barns förhandlingar?

Vi kommer nu utifrån resultatet av den empiriska undersökningen och mot bakgrund av tidigare forskning, styrdokument samt arbetets teoretiska utgångspunkter sammanfatta och resonera kring maktförhandlingar i förskolan. Vi kommer att göra djupare diskussioner om val av metod, resultat och den verbala makten. Vi kommer även att gå in på vilka pedagogiska konsekvenser som arbetet ger och vilka idéer vi har om eventuell fortsatt forskning. Sist men inte minst så avslutar vi med en sammanfattning och några slutord.

Det vi kan utläsa utifrån våra insamlade data, är hur starkt det verbala språket går hand i hand med den "rätta" åldern. Utan ålderns rätt försvagas maktpositionen av styrkan i det verbala språket. Detta påvisas tydligt i flertalet av observationerna då den starkt verbala flickan nekas inträde till leken pga. av hennes låga ålder. Likaså kunde vi se utifrån materialet att om barnet har rätt ålder men inte språket som krävs i kontexten försvagas maktpositionen också.

I dessa olika strategier så kan vi se ett mönster av att både verbal förmåga och ålder är två av de tydligaste redskapen för att tilldelas status och makt. Slutsatsen av detta tolkar vi som att en verbal förmåga *tillsammans* med rätt ålder absolut ligger i toppen i barngruppens hierarki när det gäller maktrelationer och statusroller i förskolan.

Makten ägs inte av någon specifik, utan lånas rättare sagt av någon i kontexten här och nu i linje med Foucaults maktperspektiv (beskriven av Nilsson, 2008). Makten är rörlig och byter skepnad beroende på var, när och mellan vilka den sker. Makten är med andra ord kontextbunden och har många olika former och strategier som barnen använder sig av i sina förhandlingar mellan varandra.

Vi kunde se i vårt analyserade material mönster hur makten förflyttade sig beroende på situationen. Vidare utspelade sig förhandlingarna om positionerna om den bästa rollen alltid i ett samspel med någon annan. I ena stunden till den andra kunde makten innehas av olika barn. Oftast i vår studie handlade det om barn som var äldst i gruppen som även behärskade det talade språket som tilldelades bästa rollen där de kunde dirigera lekens karaktär.

Att de verbalt starka med den ”rätta” åldern kunde inta maktpositionen innebar inte att det barnet som hade makten för just den stunden kunde slappna av. Det fanns verbalt starka barn som var yngre med i studien som vi kunde se utmana och försöka göra motstånd för att dels komma in i leken men även styra den.

Vi hade innan studien vissa förutfattade tankar om att det är det verbala som toppar högst i makthierarkin och har kontrollen i förhandlingarna. Här fick vi backa lite och börja tänka om, för den verbala styrkan vandrar inte ensam. Med det menar vi att när ett barn behärskar det verbala behöver det inte innebära att hon/han har den givna maktpositionen. Vi kunde alltså se ett mönster där makten går hand i hand med det verbala och den ”rätta” åldern i kontexten. Så som Foucault ser på makt så vandrar den, den är rörlig och situationsbunden. I en situation kan barnet ha makten men förlora den i nästa.

När det kommer till barns val av strategier i förhandlingarna så kan de enligt Alvestad (2010) ändras beroende på vad de förhandlar om. Det handlar om att vilken strategi som väljs kan vara beroende på tidigare erfarenheter och barns insikter när det gäller förhandlingar.

Utifrån resultaten från observationerna så kunde vi även se att rätt ålder kan ge makt att utesluta yngre barn ur leken (i linje med Löfdahl, 2007). Detta kunde vi se i flertalet av situationerna, men samtidigt bör vi strida emot det för vi kunde även se ett mönster av att det inte enbart var den rätta åldern som stod högst upp i makthierarkin. Samtidigt så håller vi med Ytterhus (beskrivet av Isakas & Jensen, 2009) som framhäver att de äldre barnen föredrar att leka med jämgamla och det är väldigt vanligt att de yngre ser upp till de äldre. Detta lägger vi även märke till i vår observation där vi ser den verbalt starka flickan (Linda 3.7) som försöker ta sig in i leken men misslyckades dels för hennes låga ålder då den äldre flickan (Anita 5.4) sneglar åt de andra barnen som är äldre än Linda i väntan på att de ska tåga in i deras lek.

Här kommer det fram så tydligt hur barnen, om de kan, hellre väljer att leka med jämgamla. Då hjälper det inte att den yngre behärskar språket. Å andra sidan så får Linda Anita att sätta sig och delta fast på ett passivt sätt. Så det är en tolkningsfråga och beroende på med vilka glasögon du tittar genom.

Vi valde att fokusera på maktstrategier i barns förhandlingar. Vad var det för strategier vi kunde se och vilka var effektivast. Resultatet hade kunnat se annorlunda ut om undersökningen hade gjorts på en annan förskola och även en annan stadsdel där majoriteten av barnen skulle ha haft svenska som modersmål. Ett annat resultat skulle kanske även urskönjas om fler barn hade varit närvarande de dagarna som vi observerade på den aktuella avdelningen.

För att vrida snurran runt ett varv till så hade vi kunnat titta på hur de få svensktalande barnen klarade sig i sina förhandlingar om förhandlingarna skedde på ett annat språk. Det här skulle vi kunna vrida och vända i all oändlighet men nu ville vi ta fasta på om våra förutfattade tankar om språket som härskare i förhandlingarna stämde in i verkligheten. Då talar vi om förhandlingar som skedde genom en verbal handling, med andra ord det talade språket.

När det handlar om barns handlingar eller samspel mellan varandra så är det enligt Läroplan för förskolan (Lpfö98, 2006) pedagogernas ansvar att sträva efter att barnen utvecklar olika förmågor i form av *ansvarskänsla, social och handlingsberedskap så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs* (s.3). När det kommer till förhandlingar av olika slag så pekar Lpfö98 på bland annat vikten av att vara öppen för skilda uppfattningar och att man ska uppmuntra att dessa förs fram. Men det handlar även om att få känna sig delaktig och känna tilltro till sin egen förmåga vilket Lpfö98 framhäver flera gånger.

Alla barn måste enligt Lpfö98, ha möjlighet att i förskolan utveckla förmåga att kommunicera och samarbeta, vilken är viktigt att kunna i både förskola och skola. Det är helt enkelt vår plikt som pedagoger i förskolan att utmana barnen, stimulera dem att ta egna initiativ samt genom vägledning låta dem *genom egen aktivitet öka sin kompetens och utveckla nya kunskaper och insikter* (s.6). För pedagogerna i förskolan så läggs stor vikt även på att *stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra.* (s.8). När det gäller dessa kommunikationshandlingar så hävdar, som tidigare sagt, Ladberg (2000) att kommunikation bygger på självförtroende. Barnet får ökat självförtroende och starkare tilltro till kommunikationens möjligheter genom det gensvar och respons det får tillbaka. Det handlar enligt författaren om att bli bekräftad som en social varelse.

I resultatet kan vi se att det förekommer olika anledningar till att vissa tilldelas en statusroll. Den starkaste anledningen är till synes en blandning mellan det verbala språket och barnens ålder i sammanhanget. När vi pratar om verbal förmåga så syftar vi på all kommunikation som sker med hjälp av det talade språket och som i detta fall är helt oberoende av vilket modersmål det handlar om.

Den verbala makten

Vi måste hålla med om som flertalet författare i vår text påpekar att när man behärskar det talade språket i situationen så får man möjligheter att påverka och förändra saker och ting. Med detta menar vi att förmågan av att kunna argumentera för sin sak underlättar och öppnar upp möjligheter medans om barnet inte förstår eller klarar av att göra sig förstådd så minimeras möjligheterna till påverkan.

Enligt Lpfö98 så påpekas det att *språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk och identitetsutveckling* (s.6). Viktiga punkter i förskolans roll gentemot barnen handlar just

om att stärka barns språk och uttryckssätt. Det framhävs bland annat om vikten av att ha ett väl fungerande första språk. Det handlar om att stötta barn i sin språkträning vilken även kan innefatta deras modersmål.

När barnet behärskar det talade språket i kontexten där förhandlingarna pågår, stärks dess position, men vi måste ändå poängtera att inte enbart den verbala makten tillhandahåller makten som sådan utan barnet behöver en ingrediens till och det är så som vi har kunnat se i vårt insamlade material om den ”rätta åldern”. Språket är en viktig ingrediens och en styrka när det behärskas men sen kan man även fråga sig vad det hjälper om nu inte mottagaren förstår, vilket vi inte kommer gå in närmare på nu.

Enligt Dencik mfl. (1988) så är det när ett barn får tillgång till ett språk så att de kan förmedla tankar och föreställningar till varandra, som deras sätt att relatera till sin omvärld ändras. Författarna anser också att språket fungerar som en stark social maktresurs.

Pedagogiska konsekvenser

Vi hoppas att våra resultat kan bli till nytta för andra som också intresserar sig för barns maktutövande i förskolan. En studie inom vårt valda ämne tror vi därför kan bidra till ökad kunskap och förståelse även för andra, och särskilt för verksamma pedagoger i förskolan. Genom denna undersökning hoppas vi därför kunna öppna upp vägar för framtida diskussioner i arbetslagen. Om man blir medveten om den maktutövning som sker inom barngruppen så kan även pedagogerna få ett reflekterande förhållningssätt där de kan använda sina kunskaper i ämnet som ett verktyg i sina observationer och diskussioner.

Vi vill även lyfta förskolans läroplan som en viktig del i pedagogers arbete i förskolan. För en god kvalitet i förskolan så anser vi att det krävs återkommande diskussioner om innehållet i vårt yrkesansvar. Vi menar att man bör belysa ut varje begrepp och mål i Läroplan för förskolan (Lpfö98, 2006) så att man tillsammans i arbetslaget kommer fram till en gemensam syn över arbetssätt och förhållningssätt som stämmer överens med vår roll som pedagoger i förskolan.

Fortsatt forskning

Vi kunde se i vår studie två viktiga ingredienser nämligen den verbala makten tillsammans med den rätta åldern. Det hade varit intressant att jämföra olika stadsdelar. Då menar vi att eftersom vår undersökning gjordes på en förskola i förorten, där största delen av barnen hade en annan etnisk bakgrund än svenska, skulle jämföras med en förskola där största delen av barnen skulle ha svenska som modersmål, för att titta närmare på om makten ter sig annorlunda i barns förhandlingar. Vilka strategier skulle man finna där?

Slutord

I vår studie så har termer som den verbala makten, förhandlingar, roller och positionsbegreppet blivit viktiga aspekter. Dessa kan ses framträda i det empiriska material som vi fått fram i vår undersökning. Med bakgrund av studien kan vi se hur kommunikationshandlingar mellan barnen verkar vara väsentliga för makthierarkin i förskolan. I studien har vi använt oss av olika perspektiv på språk och makt där vi velat belysa hur stark den verbala makten kan te sig i förskolans värld.

En central fråga har handlat om vem som tilldelas makt samt varför. Genom att synliggöra och analysera resultatet så kan vi nu se att våra förgivet taganden om den verbala makten bara delvis stämmer, eftersom resultatet visar att ålderns betydelse väger lika tungt i barns förhandlingar. Men tillsammans är de allra starkast och hamnar högst i hierarkin i förskolan.

,

Referenser

- Allwood, C-M (2004, red.) *Perspektiv på kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur AB
- Bjørndal, R. P. Cato (2005) *Det värderande ögat - observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Liber AB.
- Bruun, U-B (1981) *Att leva och lära i grupp*. Lund: LiberFörlag
- Dahlberg, G., Gustavsson, K., Mellgren, E & Olsson, L-E. (2006) *Barn upptäcker skriftspråket*. Stockholm: Liber AB.
- Dahlkwist, M (1999) *Kommunikation – utveckling och möjligheter*. Stockholm: Liber AB
- Dencik, L., Bäckström, C & Larsson, E (1988) *Barnens två världar*. Falköping: Esselte Studium AB
- Dysthe, O (2003, red.) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur AB
- Edlund, A., Erson, E. & Milles, K (2007) *Språk och kön*. Falun: Nordstedts Akademiska Förlag
- Elmeroth, E (2008) *Etnisk maktordning i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur AB
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wägnerud, L (2007, 3:3) *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik
- Hjelmquist, E & Strömquist, S (1983) *Språkets psykologi – språk och tänkande i socialt samspel*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB
- Hundeide, K (2003) Det intersubjektiva rummet. O. Dysthe (Red.), *Dialog, Samspel och Lärande* (s.143-166). Lund: Studentlitteratur AB
- Imsen, G (2006) *Elevens värld – Introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur AB
- Johansson, E (2007). Rätt till en delad värld – etiska upptäckter och dilemman i barns lek. A. Banér (Red.), *Barns lek – makt och möjlighet* (s.45-58). Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms Universitet.
- Ladberg, G (2000) *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur
- Löfdahl, A (2007) *Kamratkulturer i förskolan – en lek på andras villkor*. Stockholm: Liber AB
- Michélsen, E (2005) *Samspel på småbarnsavdelningar*. Stockholm: Liber AB

Naucmér, K., Welin, R & Ögren, M (1988) *Kultur och språkmöten – om tvåspråkigt arbetssätt i förskolan*. Stockholm: Liber

Nilsson R (2008) *Foucault en introduktion*. Grahns tryckeri, Lund

Pramling, I (1993) *Barnomsorg för de yngsta – en forskningsöversikt*. Stockholm: Fritzes AB

Sheridan S, Pramling Samuelsson I och Johansson E (2010) *Förskolan – arena för barns lärande*. Stockholm, Liber AB

Stukát, S (2005, 1:6) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur

Wellros, S (1998) *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur AB

Ytterhus, B (2003) *Barns sociala samvaro – inklusion och exklusion i förskolan*. Lund: Studentlitteratur

Styrdokument

Skolverket (2006) *Lärplan för förskolan – Lpfö98*. Ödeshög: Danagårds grafiska

Avhandlingar:

Alvestad, T (2010) *Barnehagens relasjonelle verden - små barn som kompetente aktører i produktive forhandlinger*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22228/2/gupea_2077_22228_2.pdf

Kultti, A (2009). Tidig flerspråkighet i förskolan. I Sheridan, S., Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (Red.) *Barns tidiga lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. s. 215-235. <http://hdl.handle.net/2077/20404>

Examensarbeten:

Isakas, E & Jensen, K (2009) *Det är jag som bestämmer! – En studie om förskolebarns kamratrelationer i leken*. Högskolan i Borås. <http://hdl.handle.net/2320/4843>

Bilaga A: Brev till föräldrar

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Anhållan om tillstånd att observera och intervju barn

Vi är 2 studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i slutet av mars.

Vårt val av ämne för examensarbetet syftar till att lyfta vikten av språkets betydelse. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är vilka strategier barnen använder när de förhandlar med varandra. För att kunna få svar på detta så behöver vi samla in material genom att observera barnens förhandlingar i leken.

På er förskola kommer undersökningen att genomföras under v.8 och 9. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation som ingår i examensarbetet.

Alla barn kommer att garanteras anonymitet. Er förskola och avdelning som kommer finnas med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn och ni som vårdnadshavare har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vi ber er nu som barnets vårdnadshavare att skriva under detta brev och sedan ta med det tillbaka till förskolan redan nästkommande dag så att vi så snart som möjligt kan påbörja vår undersökning. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

JA! Jag ger tillstånd till att mitt barn deltar i undersökningen

NEJ! Jag ger **inte** tillstånd till att mitt barn deltar i undersökningen

Datum Barnets namn

vårdnadshavares underskrift

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på telefonnummer: xxxxxxxx eller xxxxxxxx

Med vänliga hälsningar Sara Lindblom & Carolina Ranttila

Bilaga B: Observationsformulär

Datum:	Situation:		
Barn och Ålder:	Observerad tid:	Observatör:	

Situationsbeskrivning:

Vem bestämmer:

Varför:

Hur används makten?

Analys och diskussion: